

Nova seu per a l'Escola Massana

Per David H. Falagán

Ja fa un any que l'Escola Massana habita un nou edifici en la remodelada Plaça de la Gardunya, a pocs metres de l'antic Hospital de la Santa Creu -la seu que va ocupar durant més de 80 anys. La Massana, històric centre municipal d'Arts i Disseny de Barcelona, acaba d'actualitzar també la seva identitat gràfica -disseny de l'estudi Bendita Glòria, que ha rebut en 2018 el premi Grand Laus del AGD-FAD. Amb aquests canvis, l'entitat enfronta els propers anys, pròxims al seu centenari, amb el mateix vigor i esperit d'innovació que l'han fet coneguda internacionalment.

Tant el projecte arquitectònic del nou equipament com el de l'espai públic que el circumda són obra de l'arquitecta barcelonesa Carme Pinós. Es tracta d'una operació urbana de gran impacte al mateix cor del Raval. L'actuació es va definir mitjançant un concurs d'arquitectura que va estar precedit per un procés de consulta ciutadana al 2005. El principal resultat ha sigut la transformació de la nova Plaça de la Gardunya, un espai públic que guanya la ciutat de Barcelona substituint el desordre i la desatenció de l'espai residual que anteriorment s'enfrontava a la part posterior del Mercat de la Boqueria. L'espai provenia del vuit que havia deixat el Convent de Jerusalem i que s'havia acabat convertit en una zona improvisada d'aparcament en superfície. El projecte de Carme Pinós ha inclòs una nova façana posterior per al Mercat, definida mitjançant una nova porxada que el dota de la dignitat que mai havia tingut per la seva utilització com a accés de servei. Ara les funcions auxiliars estan ubicades al subsòl de la mateixa plaça, juntament amb un nou aparcament públic.

La plaça queda definida per aquesta nova façana del Mercat i pel nou teixit que acompanya al projecte a banda i banda: un nou conjunt residencial a un costat, l'Escola Massana a l'altra. La volumetria del costat residencial (encara inacabada) sembla mimetitzar-se morfològicament amb les preexistències. El volum de l'Escola Massana, pel contrari, mostra una singularitat arquitectònica que qualifica el conjunt de la plaça.

Per fer-ho, Pinós ha concebut per a la Massana un edifici dinàmic, on els moviments volumètrics dels diferents estrats donen cabuda a terrasses i espais intersticials. Fonamentalment es tracta d'una tipologia edificatòria en forma de L que disposa un bloc principal enfrontat a la plaça i una ala secundària orientada al carrer Floristes de la Rambla. Separant-se de la illa orientada al Carrer Hospital es genera un pati interior, tractat amb el mateix tipus de façana que la plaça. Malgrat la polèmica que va suposar la definició d'aquest pati -pel greuge que suposava per als veïns que abans gaudien d'un ampli espai obert davant de les seves finestres- el tractament arquitectònic és respectuós amb la privacitat dels veïns (l'Escola només orienta passadissos sobre aquest pati) i aporta dignitat al buit d'escala mitjana que es genera (tant les façanes de caràcter exterior com el jardí de bambú de la planta baixa afavoreixen aquesta situació). En aquest sentit, segurament l'aspecte més criticable podria ser la manca d'articulació formal de l'edifici per definir un volum amb major apertura al pati, com es va treballar en altres propostes del concurs original.

La singularitat de la façana l'aporta fonamentalment la retícula de lames ceràmiques que cobreixen l'orientació més fotogràfica. Es tracta d'un sistema de peces arquitectòniques desenvolupades amb el taller del ceramista Toni Cumella -recent Premi Nacional d'Artesania 2017-, que posa en relació l'edifici amb els tallers d'artesania que l'ocupen. Les lames es situen davant la façana de vidre que tanca l'espai interior. Les diferents direccions del reticulat defineixen un tapís summament atractiu des de la Plaça. Malgrat això, la percepció des de l'interior és molt menys agraïda: l'espai intersticial entre ceràmica i vidre és brut, és visible una subestructura metàl·lica poc endreçada en relació a la distribució l'interior i, sobre tot, la il·luminació és escassa. El que hauria de ser una transparència matisada cap a la plaça es converteix en un tancament molt opac i poc atractiu des de l'interior.

La distribució de l'edifici no és especialment funcional, tot i que probablement recupera sensacions de l'atmosfera laberíntica de l'antiga Escola. Un atri lluminós i singular ocupa el centre del bloc principal, al que s'accedeix tan bon punt entrem a l'edifici. Al voltant d'aquest buit s'articulen d'una banda els tallers (orientats a la plaça), i aules i espais acadèmics a l'altra (orientats al buit, però sense connexió directa amb l'exterior). Les dues franges estan diferenciades per mig nivell d'alçada, que es recupera mitjançant escales que ocupen els testers de l'atri. A través del corredor interior es dona accés a l'ala secundària de l'edifici, ocupat fonamentalment per les aules polifuncionals. Aquests espais presenten una major flexibilitat -es poden segregar o fusionar- però circumstàncies com la disposició de la façana o la presència de pilars a l'interior de l'aula limiten la total funcionalitat com a espai diàfan.

En relació al funcionament més tècnic de l'edifici, el primer curs no ha estat exempt de contratemps. Davant un disseny arquitectònic pensat des d'un comportament climàtic eficient i auto-regulat pels sistemes passius i actius de climatització -que tenen com a espai central l'atri-, el funcionament real dista molt, fins al moment, del confort esperat. Espais d'estudiants i treballadors no climatitzats, problemes d'estanquitat, i fins i tot un petit incendi provocat per un mal funcionament de les instal·lacions fan veure el valor cada vegada més important d'aquests elements per a la consecució d'un espai arquitectònic agradable per a les persones que l'habiten. Fins ara, es pot dir que el confort ambiental de l'Escola no està a l'alçada dels valors visuals que s'aconsegueixen en alguns moments.

En general, la distribució té un cert atractiu arquitectònic en els recorreguts, tot i que resulta massa rígida per a un centre d'aquest tipus, on l'ocupació de l'espai forma part de l'aprenentatge creatiu. El caràcter secundari dels distribuïdors, la discontinuïtat en els nivells de l'edifici o la disposició fixada de les instal·lacions (en un centre on cada aula disposa de lavabo) limiten enormement la capacitat de transformació dels usos. En aquests sentit, podríem identificar exemples contemporanis d'aquest tipus d'equipaments, on la transparència o la versatilitat dels espais s'han convertit en la millor lliçó pels estudiants. El Campus para el Central Saint Martins de Stanton Williams en Londres, o la School of Desing de Kolding en Dinamarca podrien ser alguns referents.

En conjunt, es pot dir que el treball geomètric i volumètric que caracteritza l'arquitectura de l'autora dona un bon resultat per a la qualificació d'aquest nou fragment de ciutat, però fracassa parcialment a l'hora de configurar una escola oberta, versàtil o mutable en el temps. No obstant això, no hi ha dubte que el gen creatiu de la població que habita l'Escola Massana ajudarà a colonitzar i fer seva aquesta nova seu.